

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 4 Issue 3, November 2020

Makale Gönderim Tarihi: 26.10.2020

Makale Kabul Tarihi: 11.08.2020

DOI: 10.30692/sisad.816272

**ÇİN'İN YÜKSELİŞİ VE ASYA'NIN YENİDEN DENGELENMESİ:
NEO-GRAMŐİYAN BİR BAKIŞ***

*The Rise of China and the Rebalance to Asia: A neo-Gramscian Perspective
Evaluation*

Hüseyin KORKMAZ

Dr.

Araştırmacı

ORCID ID: 0000-0001-6345-7655

58huseyin@gmail.com

Osman KÖSE

Prof. Dr.

Polis Akademisi

ORCID ID: 0000-0002-6157-2841

okose@hotmail.com

*Bu alıŐma 01/09/2020 tarihinde savunduğum “Küresel Hegemonya Mücadelesi Bağlamında 11 Eylül 2001 Sonrası ABD-Çin İlişkilerinin Uluslararası Güvenliđe Etkisi” baŐlıklı doktora tezinden türetilmiŐtir. (Doktora Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara/2020).

This article is extracted from my doctorate dissertation entitled “In the Context of the Global Hegemony Struggle The Impact of US-Chinese Relations on International Security After September 11, 2001”, (Ph.D. Dissertation, National Police Academy, Security Sciences Institute, Ankara/2020).

Özet: 20.yüzyılın son çeyreği Çin'in ekonomik anlamda belirgin bir yükselişine sahne olmuştur. Bu yükseliş 1945 sonrasında ABD tarafından inşa edilen Uluslararası Sistem içerisinde dönüşüme yönelik bir baskı yaratmıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar ABD'nin küresel ölçekte düşüşe geçtiğini, Çin'in ekonomik ve askeri modernizasyon açısından yükseldiğini iddia etmektedir. Ancak bu iddialar ile ilgili yapılan çalışmalar güç ilişkileri bağlamında incelikli bir detaylandırmadan yoksundur. Bu çalışma ABD Başkanı Barack Obama dönemi üzerinden ABD-Çin ilişkilerini küresel ölçekte Neo-Gramşiyen bir perspektif içerisinde anlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada metodolojik açıdan nitel analiz yöntemi kullanılmıştır. İlgili dönemde yayınlanan raporlar, belgeler ve konuşmalar eleştirel söylem analizine tabi tutulmuştur. Bu dönemin seçilmesinin sebebi Çin'in yükselişinin ivme kazanması ile ABD'nin küresel etkisinin azaldığı dönemin çakışmasıdır. Çin'in 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin ardından hızlı bir şekilde toparlanması ve büyümeye devam etmesi, Barack Obama yönetimini Çin'e yönelik kontrollü bir katılım stratejisine doğru yönlendirmiştir. Neo-Gramşiyen bakış açısıyla yürütülen bu çalışma iki açıdan önemlidir: Birincisi, Çin'in Obama dönemi boyunca uluslararası sistemde kazandığı ağırlığı göreceğiz. İkincisi, ABD'nin ekonomik ve askeri düşüşünü entelektüel ve maddi temelde anlayarak bütüncül bir yaklaşım geliştireceğiz. Söz konusu dönemde Çin'in politik açıdan düşük bir profil izleyerek tüm gücünü ekonomik büyümeye yönlendirdiği, ABD'nin ise 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin etkileri ile boğuşmasından dolayı zayıf düştüğü görülmektedir. Çalışma, Barack Obama yönetiminde gerçekleştirilen Asya'ya dönüşün (Pivot to Asia) Çin'e yönelik 'üstü kapalı' bir çevreleme yaklaşımı olduğunu ancak kurumsal kapasite açısından yeterli olmadığını savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asya, Çin'in Yükselişi, Yeniden Dengeleme, Barack Obama, Neo-Gramşiyen.

Abstract: The last quarter of the 20th century has witnessed a distinctively rising Chinese economy. China's rising economy has put pressure that aimed at the transformation within the International System constructed by the U.S. after 1945. Studies in recent years claim that the USA has declined on a global scale and China has risen in terms of economic and military modernization. However, studies on these claims lack a detailed examination within the context of power relations. This study aims to understand the US-China relations under President Barack Obama administration in the context of Neo-Gramscian perspective on a global scale. In the study, a qualitative analysis method was used in terms of methodology. The reports, documents and speeches published in the relevant period were analyzed via critical discourse analysis. The main reason for choosing this era is the coincide with the acceleration of China's rising with the period that decline of the U.S. global influence. China's rapid recovery after the global financial crisis in 2008 and its continued economic growth led the Obama administration a controlled engagement strategy towards China. This study that conducted from a Neo-Gramscian perspective is important in two respects: First, we will see the weight that China has gained in the international system through the Obama term. Second, we will develop a holistic approach by understanding the economic and military decline of the USA on an intellectual and material basis. During the period in question, it is seen that China followed a politically low profile and directed all its power to economic growth while the U.S. fell weak due to the economic burden caused by the effects of the global financial crisis in 2008. The study argues that the return to Asia (Pivot to Asia) approach under the Obama administration is a "veiled" containment policy towards China, but it is not sufficient in terms of institutional capacity.

Keywords: Asia, The Rise of China, Rebalance, Barack Obama, Neo-Gramscian.

GİRİŞ

2008 yılında yaşanan küresel finansal kriz, neo-liberal merkezli uluslararası sistemik yapıya karşı önemli bir meydan okuma olarak öne çıkmıştır. Bu meydan okuma bir yandan kapitalist ilerleme konusundaki soru işaretlerini ortaya çıkarırken diğer yandan krizlerden kurtulamayan yapısı ile neo-liberal yaklaşımın ve küresel kurumların sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Bu sorgulama, küresel hegemonya bağlamında da belirginleşmiş ve ABD'nin merkezinde olduğu Batı menşeli uluslararası sistem 'yükselen güçlerin' ivmelenmesi ile giderek istikrarsızlaşan (Stiglitz, 2010) ve bozulan bir sürece doğru dönüşmeye başlamıştır. Bu durum Neo-Gramşiyen bir çerçevede değerlendirildiği zaman sosyal temelde ortaya çıkan fikri yapıların, kurumsal kapasite üzerinden küresel düzeye kadar, hegemonik anlamda sistemi etkilediği (Cox, 1987) ve yapısal bozuklukları ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Aynı şekilde kurumsal kapasite konusunda yaşanan deformasyon da uluslararası aktör pozisyonunda bulunan ülkenin hegemonik tahkimatında zayıflamaya neden olmakta ve bu durum sistemik düzeyde dönüşüme neden olmaktadır.

Sistem içerisinde oluşturulan küresel konsensüsün yapısal anlamda kırılğan bir hale gelmesi aynı zamanda uluslararası güvenliğin de istikrarsızlaşmasına katkıda bulunmaktadır. 1979 yılında resmi anlamda diplomatik ilişkiler kuran ABD ve Çin o günden bu yana inişli çıkışlı bir ilişki modeline sahip olsa da temel olarak Çin'in küresel yapıya angaje olmasına dayanan bir yaklaşım takip edilmiştir. ABD siyasi elitlerinin büyük çabası ile özellikle Barack Obama'nın Başkan olduğu döneme kadar Çin ile ilişkiler stabil bir düzeyde seyretmiş ve Çin'in ticarete entegre olması ile demokratikleşeceği varsayımı büyük taraftar bulmuştur (Davis, 2018).

Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) kabul edilmesinin ardından ABD'nin temel düşüncesi Çin'in global ekonomik sisteme entegrasyonu sonucunda demokratik değerleri de kabul edeceği üzerine kuruludur. Böylece batı menşeli devletler tarafından iştah kabartan Çin'in iç pazarı da açılacak ve küresel ekonomi için fırsatlar ortaya çıkacaktır. Fakat Çin, kendine has (Çin karakteristikli) pozisyonunu korumuş ve Çin'e özgü sosyalizm (Chun, 2006) adımı verdiği bir model üzerinden yeni ve sofistike bir güç yapılanmasına yönelmiştir. Çin'in Hu Jintao dönemi ile ortaya koyduğu 'barışçıl yükseliş' yaklaşımı bütün gücünü ekonomik büyümeye odaklarken küresel duruşunda daha çok düşük bir profili tercih etmiştir. Bununla beraber yine aynı dönemde askeri açıdan da bir modernizasyon çabası olduğu göze çarpmaktadır. Çin'in siyasi elitlerinin Çin'in küresel yükselişinin tarihteki yaşanan örnekler gibi değil kendine has bir şekilde olacağını savundukları görülmektedir (Bijian, 2005).

Bu çalışmada ABD-Çin ilişkileri küresel hegemonya bağlamında değerlendirilecektir. Zamansal sınırlama olarak Barack Obama döneminin seçilmesi uygun görüldü çünkü bu dönem hem Çin'in yükselişinin önemli bir ivme yakaladığı dönem olması hem de ABD açısından küresel ölçekte bir düşüşün başladığı dönem olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu dönemde iki gücün ilişkileri Neo-Gramşiyen bir teorik çerçevede ne ifade etmektedir sorusu üzerinden yapılan çalışma aynı zamanda dönemin uluslararası sistem ve güvenlik düzeyinde nasıl marazi semptomlar ortaya çıkardığını da araştırmayı deneyecektir.

Bu çalışma sırasında yapılan literatür taramasında ABD-Çin ilişkilerinin ele alınmasında büyük güç rekabetinin ve realist teorik çerçevede yapılan değerlendirmelerin yoğun olduğu görülmüştür. Genel olarak ABD cenahında yapılan çalışmalarda Çin'in bir tehdit olduğu ve yükselişinin sonucunda ABD'yi yerinden edeceğine dair tezler savunulurken¹ Çin tarafında da benzer bir biçimde 2012 yılında devlet başkanı olan Xi Jinping tarafından teorize edilen 'Çin Rüyası' (BBC, 2012) kavramı işlenmiştir. Ancak Çin liderliği her fırsatta "yükselişin hangi aşamasına ulaşırsa ulaşsın, Çin asla hegemonya arayışında olmayacak veya genişlemeye çalışmayacaktır (Jinping, 2017)" vurgusu yapmaya devam etmiştir. Ancak bütün bu vurgulara rağmen iki ülke arasında yaşanan gerilim giderek yoğun bir ayrışmaya ve Soğuk Savaş zihniyetine benzeyen yeni bir normale doğru dönüşmeye devam etmiştir. Teorik zeminde konu ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle jeopolitik ve askeri gelişmelere odaklanmıştır. Konunun daha geniş bir çerçevede anlaşılması için hem ekonomik altyapının nasıl geliştiğine bakmak hem de total açıdan materyal kapasite, fikirler ve kurumsal kapasitede yaşanan değişim ve dönüşümün de dikkate alınması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu ilişki modelini Neo-Gramşiyen bir çerçevede değerlendirmek katkı verici bir çaba olarak öne çıkmaktadır.

¹ Bunlar arasında James Mann'ın yazdığı "Çin Fantezisi" (The China Fantasy) isimli eser öne çıkmaktadır Bir diğer kitap ise şu anda Donald Trump'un ticaret danışmanı olan Peter Navarro tarafından yazılan Çin'den Gelen Ölüm" (Death by China) (2011) isimli eserdir. Konu ile ilgili en çok dikkat çeken diğer bir eser ise Michael Pillsbury'nin "Yüzyıllık Maraton" (The Hundred Year Marathon) (Pillsbury, 2016) isimli kitabıdır. Üç eserde de temel olarak Çin'in asıl hedefinin ABD'yi küresel liderlikten indirip 'küresel hegemonyayı' ele geçirmek olduğu işlenmiştir. Bu üç eser her ne kadar Donald Trump dönemine yön veren çalışmalar olarak bilirse de Barack Obama döneminde kaleme alındıkları unutulmamalıdır.

Tartışma şu şekilde ilerleyecektir. İlk olarak hegemonya kavramına önemli açılımlar getiren İtalyan düşünür Antonio Gramsci'den başlanarak Neo-Gramşiyen teori boyunca hegemonya ve küresel hegemonya kavramının izi sürülecektir. Bu bölümde Neo-Gramşiyen çerçeve kapsamında Robert Cox'un ortaya koyduğu sosyal güçlerden küresel düzene doğru yapılan analiz ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir. Bu kapsamda bir sonraki bölümde 2001'den bu yana Afganistan ve Irak askeri müdahaleleri nedeniyle ciddi anlamda kurumsal kapasitesi zayıflayan ve ekonomik anlamda büyük bir yükün altına giren ABD'nin hegemonyasının aşındığı ileri sürülmüştür. Çin'in materyal kapasitesinde (ekonomik ve askeri gücün yoğunlaşması) yaşanan yükselişin ABD'ye meydan okumasında sosyal bir temel sağladığı ve diğer yandan fikri yapısında var olan ABD karşıtı ideolojik çizginin keskinleştiği savunulmuştur. Bu keskinliğin görünür hale gelmesi ise ABD'nin Asya'ya yönelmesine ve dolayısı ile üstü kapalı da olsa bir çevreleme politikasının harekete geçirildiğini göstermektedir.

Hegemonya, Küresel Düzen ve Sistemik Transformasyon

Sosyal bilimlerde olgulara yaklaşım biçimleri perspektif açısından daha üretken sonuçlar verebilmektedir. Teorik yaklaşımın epistemolojik bir saplantı haline getirilmemesi de aynı zamanda sosyal bilimcinin yaklaştığı olguya daha bilimsel şekilde yönelebilmesini sağlar. Gerçi Robert Cox'un (1996) dediği gibi "teori her zaman birileri ve bir amaç için olsa" da (s.87) bu tüm teoriler açısından geçerli olduğu varsayıldığında teoriler arası bir katkı sağlamanın önünü açabilmek için tüm perspektiflerin vakalara uygulanabilmesi büyük önem taşımaktadır. Her olgu belirli bir teorik çerçeve içerisinde anlam kazanacaktır. Dolayısıyla her teorinin altında yatan varsayımları bilmek ve çıkarımları bunların üzerinden inşa etmek önemli bir zihinsel dönüşüm sağlar. Yani neyi çalıştığımız (ontoloji), nasıl çalıştığımız (epistemoloji) ve kanıtlara hangi yollarla ulaştığımız (metodoloji) bütünsel bir yaklaşım geliştirmemizi sağlayacaktır. Bu bütüncül yaklaşım bizi, şeylerin nasıl olduğuna ve davrandığına yönelik kapsamlı bir öngörüye mümkün kılan yeni bir safhaya taşıyacaktır (Gözen, 2016, s. 38).

Bu çalışmada Barack Obama dönemi ABD-Çin ilişkileri Neo-Gramşiyen bir teorik çerçeve içerisinde değerlendirilmiştir. Antonio Gramsci'nin hegemonya ile ilgili fikirlerini küresel ölçüde uygulayan Robert Cox'un kapsamlı değerlendirmeleri bu kapsamda öne çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında kavramsal açıdan oluşan derinlik literatürde açıklamaya yönelik bir zemin yaratmıştır. Küreselleşmenin etkisi ile başlayan kavramsal karmaşa sonucunda birçok kavram yeniden tanımlanmış ve sonucunda literatür çok farklı tartışmalara sahne olmuştur. Hegemonya kavramı da söz konusu bu tartışmalarda analize tabi tutulduğu düzey açısından yoğun bir şekilde eleştirilmiş ve küresel hegemonya kavramı biraz daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bu noktada araştırma sorusunu anlamaya yönelik seçilen neo-gramşiyen yaklaşıma geçmeden önce hegemonya kavramını yoğun bir şekilde irdeleyen realist teorik yaklaşımın hegemonya kavramına bakışı incelemeye değer görünmektedir. Realist teorik yaklaşımın öncü isimlerinden birisi olan Waltz'ın uluslararası sistem ile ilgili yaklaşımı yoğun bir şekilde materyalistiktir. Waltz (1979) özellikle bir devletin güç kapasitesine ve bunun dağılımına büyük önem vermektedir (s. 97). Dolayısı ile güç dengesini (balance of power) sağlamak hegemonya inşasında önemli bir yer tutmaktadır. Güç dengesi sistemi, diğer büyük bir gücün hegemonya kurmasının önüne set çekmek ya da saldırgan bir devletin kendisine karşı yeni ittifaklar kurmasını önlemek için oluşturulmuştur. Mearsheimer gibi ofansif realistler ise daha proaktif bir yaklaşımı benimsemektedir. Uluslararası sistemin anarşik olduğunu ve devletlerin hayatta kalmak (survival) için güç maksimizasyonuna yöneldiğini savunan (Mearsheimer, 2006) saldırgan realist yaklaşımın yanında Coxian bakış açısı daha total bir anlayış geliştirmeye çabalamaktadır. Realist yaklaşım genel olarak küresel bir arenaya benzettikleri uluslararası sistemde çok güçlü bir devleti

mecburi ve gerekli gören bir anlayışa sahiptir. Asıl aktör devlettir ve hegemonya bir devletin diğer devlete olan üstünlüğüdür.

Dolayısı ile realist yaklaşım, devletin üstünlüğü ile hegemonya kavramını eşitlemektedir. Bu nedenle detaylandırılmış bir hegemonya tanımı yapılmak istendiğinde tam olarak başarılı olunamamaktadır. Gilpin (1988) ise uluslararası sistemde gerçekleşen değişim ve dönüşümler sonucunda özellikle yükselen güçlerin huzursuzluklarının arttığını ve bu durumun da ‘hegemonik bir savaşa’ doğru ilerlediğini düşünmektedir. Dolayısıyla sistemik anlamda bir denge sağlanmadığı takdirde bunun ‘hegemonik bir savaş’ sonucunda oluşacağı savunulmuştur. Buradan bakılınca söz konusu dengenin uluslararası sistemin güvenliği açısından büyük önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu dengenin sağlanmasında öne çıkan en önemli unsurlardan birisi de Gramsci’nin sıklıkla kullandığı kavram olan ‘tarihsel blok’ kavramıdır.

Hegemonya, belli bir tarihsel blok ve devlet biçimi içerisinde inşa edilmektedir. Gramsci’ye göre kendi analiz ettiği dönemde kurulu hegemonya fordist üretim biçiminin ABD’nin dışına doğru aşama aşama yayılmasından oluşmuştur. Bu aşama aşama yayılım 1930’lardan itibaren “Amerikanizm ve Fordizm”in büyüyen küresel hegemonyasına neden olmuştur. Hem küresel ekonomideki hem de çeşitli devlet formlarındaki krizler, özellikle iki eğilimin sonucu olarak görülmüş ve küreselleşmeye neden olabilecek bir biçimde üretimin ve devletin küreselleşmesini ortaya çıkarmıştır (Morton, 2011, s. 175-76). Bu da küresel hegemonya kavramının gündeme taşınmasına neden olmuştur.

Küresel Hegemonya, bir devletin ya da hegemonik bir gücün küresel ölçekte diğer devletler ya da güçler üzerinde farklı girişimler aracılığı ile oluşturduğu tahakküm düzeni olarak tanımlanabilir. Küresel hegemonyanın öne çıkan özelliği hegemonun lehine işleyen küresel ekonomik bir düzene dayanmakta olmasıdır. Dolayısı ile küresel seviyede ortaya çıkan bir denetleme ve kontrol çabası ön plana çıkmaktadır. Burada altı çizilmesi gereken bir başka önemli nokta küresel hegemonun askeri, ekonomik ve politik alanlarda diğer güçlere üstünlük ve tahakküm kurması gerektiğidir. Bir başka önemli husus da piyasa güçlerinin küreselleşmenin birleşik bir parçası olduğudur.

Gramsci, hegemonya kavramını ‘irdeleyerek’ kavramın genişlemesine ve derinleşmesine büyük katkıda bulunmuştur. Gramsci, (2013) hegemonyayı tanımlarken özellikle sivil toplum kavramına başvurmuştur. Belirli bir özerklik alanı olan bu yapıların devlet ile olan ilişkisinde devletin sahip olduğu özel gücün yeniden tanımlandığına dikkat çekmektedir (s.10). Gramsci her ne kadar tezlerini ulusal bir ölçekte İtalyan devletine yönelik dile getirirse de fikirlerinin kavramsal açıdan uluslararası ölçüğe uygulanması pekâlâ mümkündür. Gramsci, hegemonya kavramını tanımlarken Marksist literatürde çok vurgu yapılan altyapı-üstyapı yaklaşımını kullanmaktadır. Ransome’a göre (2010):

Gramsci hegemonya kavramını çeşitli biçim ve bağlamlarda kullanır. Terimin en sık kullanımı ve son zamanlardaki Marksist söylem içindeki en yaygın kullanımı, fiziksel güç veya zor’u; düşünsel, ahlaki ve kültürel ikna veya rıza ile birleştiren bir toplumsal ve siyasal ‘kontrol’ biçimi anlamındaki kullanımıdır (s. 178-79).

Gramsci’nin hegemonya kavramsallaştırması liberal yaklaşımın aksine bir yaklaşım üzerinden gitmektedir. Gramsci’ye göre hegemonya toplumsal güç ilişkilerinin analizinde kullanılan bir kavram olmakla beraber aynı zaman bir grubun diğer grup üzerinde üstünlük sağlamasıdır (Fontana, 2008, s. 85). Gramsci, içinde bulunduğumuz zamanın üzerimizde büyük bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedir. İnsan, sabit ve değişmez bir doğa tarafından belirlenmemiştir. İnsan doğası tarihsel süreç içerisinde sosyal ilişkilerin bir toplamı olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla değişken bir niteliğe sahiptir (Gözen, 2016:95-96). Gramsci’ye göre hegemonya iki

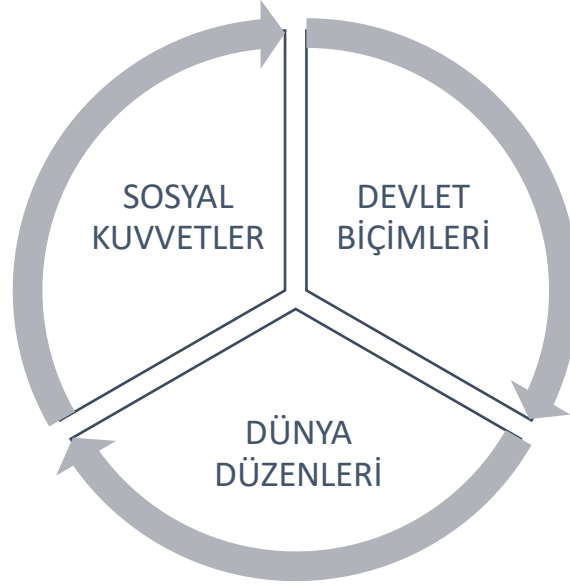
şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi geniş bir tarihsel blok tabanında inşa edilen hegemonyadır. İkincisi ise sahip olunan üretim biçimini küresel bir düzeyde genişleterek inşa edilen hegemonyadır (Morton, 2011: 174). Özet olarak Gramsci'nin ortaya koyduğu değerlendirme hegemonyayı şu şekilde tanımlamıştır: Güç ile birlikte ahlaki ve kültürel alanda ortaya çıkan rıza kavramını bütünleştiren politik ve sosyal bir kontrol yöntemi. Hegemonik düzenin karakteri ise zordan ziyade 'rıza' kavramı üzerine kuruludur (Gill & Law, 1993, s. 93).

Öte yandan Antonio Gramsci'nin ortaya koyduğu bir başka önemli kavram 'lidersiz ara dönem' (interregnum) kavramıdır. Bu kavram ile Gramsci, (1971) "*eski düzenin ölmeye başladığı ancak yeni bir düzenin doğmadığı*" bir ara döneme işaret etmektedir. Bu dönem aynı zamanda organik kriz olarak adlandırdığı ve sistemik anlamda çeşitli marazi semptomları da içerisinde barındıran bir zaman dilimine işaret etmektedir (s.275-76). Gramsci, kavramsal tanımlamasında özellikle devlet ve toplum arasındaki rıza birliğine (consensual order) (Cox, 1997, s.234) vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda söz konusu kavramı uluslararası ölçüğe uygulayan Cox, içerde toplumsal yapı üzerinde kurulan hegemonik asabiyenin dışarıya taşıdığı ve uluslararası ölçekte bir hegemonya oluşmasını sağladığını savunmaktadır. Robert Cox'un öncülük ettiği Neo-Gramşçıyan görüş, hegemonya kavramını analizinin merkezine almış ve hegemonyanın kavramsal kökenlerini incelerken karşı hegemonya ve tarihsel yapılar gibi yeni kavramlar ortaya koymuş, anlamaya dönük teorik bir çabanın içerisine girmiştir.

Cox, ulusal ölçekte ve küresel ölçekte ekonomik alanda yaşanan neo-liberal dönüşümün ortaya koyduğu kutuplaşmaya dikkat çekmektedir. Ona göre üretim ve güvenlik arasındaki diyalektik ilişki büyük önem taşımaktadır. Devleti temel aktör olarak almak yerine devlet biçimleri, toplumsal yapı ve dünya düzenleri arasındaki ilişkiye odaklanan Cox, Gramsci'nin görüşlerini ve kavramlarını uluslararası ölçüğe uygulayarak önemli bir teorik altyapı oluşturmuştur (Cox & Sinclair, 2016, s. 3). Cox'a göre küresel hegemonya; sosyal, ekonomik ya da politik bir yapı olarak tarif edilmek zorundadır. Sadece bunlardan birisinin olması yetmeyecektir. Üçünün de belirli oranda yer aldığı bir karışım gerekmektedir. Cox'un altını önemle çizdiği bir başka konu da dışarı doğru sızan hegemonik unsurların öykünme biçimleri yarattığıdır. Bu sayede diğer ülkelerde bir '*pasif devrim*' etkisi oluşmaktadır (Cox ve Sinclair, 2016:136-137). Pasif Devrim, devrimci bir dinamizm ile hareket eden güçlerin mevcut düzen tarafından massedilmesi olarak tanımlanmaktadır. Gramsci'ye göre bazı toplumlarda eski düzen ani bir manevra ile değişirken ki buna örnek olarak devrim yaşanan ülkeleri gösterir diğerlerinde ise eski düzen değişmeden yeni bir düzene geçilmektedir. Bu kapsamda Gramsci'nin Pasif Devrim (rivoluzione passiva) dediği durum gerçekleşmektedir (Cox, 1993, s. 54-56).

Cox'a göre maddi güç, ideoloji ve kurumlar arasındaki uygunluk olarak ifade edilen hegemonya kavramı, döngüsel bir tarih yaklaşımı içerisinde anlam kazanmaktadır. Bu üç boyutlu anlam belirli bir zamanda ve mekanda etkileşim içerisinde bulunarak uyum sağlamaktadır. Diğer zamanlarda ise dağılma eğilimi göstermektedir (Cox ve Sinclair, 2016:105). Cox, içerde oluşan hegemonyanın küresel düzeye nasıl aktığı ve bu akışkanlığın yapısı ile de ilgilenmektedir. İçeride üretim ilişkilerinin ortaya koyduğu toplumsal ilişkiler ve bunlar sonucunda sınıflar ve yapılar arasında inşa edilen uzlaş, Gramşçıyan bir hegemonyanın oluşmasını tetiklemektedir. Bunun uluslararası ortama sızdığı durumda ise küresel düzeyde bir hegemonya ortaya çıkacaktır. Cox, ortaya koyduğu teorik şablonunda birbiriyle bağlantılı üç alana işaret etmektedir. Bunlar; sosyal kuvvetler, devlet formları ve dünya düzenleridir (Cox, 1981, s.126).

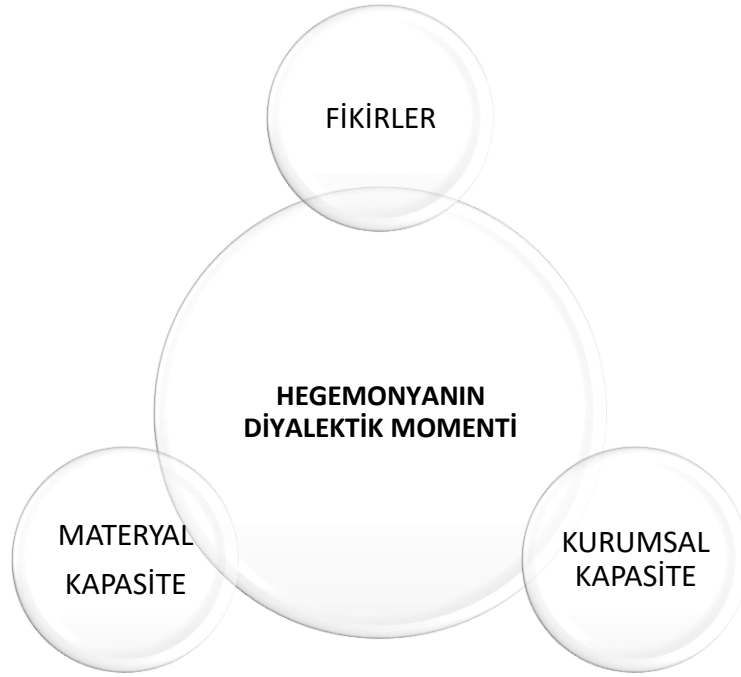
Şekil 1.1: Hegemonya ve Dünya Düzenleri

Kaynak: Cox, (1981:138).

Cox bu noktadan sonra ‘tarihi yapılar’ kavramına başvurmaktadır. Cox, tarihi yapıları kuvvetlerin belli bir konfigürasyonunun resmi olarak tanımlanmaktadır. Bu tarihi yapılar karşısında mevcut yapıya direnen alternatif bir yapılandırmanın da ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yapılar tarihin belirli dönemlerinde beliren kolektif insan faaliyetlerinin birikerek ortaya çıkan bir sonucudur (Cox ve Schechter, 2002, s.78-79). Cox bu yapıları üç alan üzerinden tanımlamaktadır: Fikirler, kapasite ve kurumlar. Kolektif dünya düzeni imajları şeklinde tanımlanan fikirler özneler arası anlamlar şeklinde oluşmaktadır. Materyal kapasite ise söz konusu aktörün biriktirdiği fiziki varlıklar olarak anlaşılmalıdır. Kurumlar ise ilk iki unsurun karışımından oluşan ve dünya düzenlerini stabil hale getiren etkenler şeklinde tanımlanmaktadır.

Cox’un söz konusu yaklaşımını sistemik tarih açısından okuduğumuz zaman karşımıza özellikle büyük güç rekabeti bağlamında açıklayıcı bir yapı çıkmaktadır. Örneğin ABD tarafından inşa edilen küresel düzen önceki yapılara göre daha fazla sayıda resmi uluslararası kurum meydana getirmiştir. 19.yüzyılda politika ve ekonominin birbirinden yalıtılması, büyük bunalıma giden deneyim ve Keynesci doktrinlerin yükselmesi ile küresel düzen büyük bir karmaşa içerisine girmiştir. ABD’nin öncülük ettiği dönemle beraber uluslararası kurumların ön plana çıktığını ve yeni oluşan tarihsel yapının daha stabil ve karşılıklı bağımlılık temelinde yükselmiş olduğu görülmektedir (Cox, 1981:140). Tarihi süreç içerisinde 1789-1873 arasında liberal uluslararası bir ekonomi cereyan etmiştir. Daha sonra ise 1945 yılına kadar hasım emperyalistlerin çatıştığı bir dönem zuhur etmiştir. Cox’a göre bu iki dönemden sonra neo-liberal bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Tüm bu süreçlerin yaşanmasında ve kırılmasında fikirler, materyal kapasite ve kurumların üçlü uygunluğu ciddi ölçüde etkili olmuştur. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sonrasında materyal kapasite açısından büyük bir birikime sahip olan ABD, bu birikim ve liberal değerlerin gösterdiği hat üzerinden uluslararası kurumlar inşa ederek en azından dünyanın önemli bir kısmında uzun yıllar devam edebilecek stabil bir Pax-Americana kurmayı başarmıştır.

Şekil 1.2: Hegemonya'nın Diyalektik Döngüsü

Kaynak: Cox, (1981:136).

Fikirler, materyal kapasite ve kurumsal kapasitenin benzer oranda bir uygunluğu hegemonyanın oluşumunda büyük bir rol oynamaktadır. Bu aynı zamanda küresel bir hegemonyanın da habercisidir. ABD-Çin ilişkilerinde 70'li yıllardan bu yana devam eden modelde Çin'in özellikle materyal kapasite alanında yaşadığı hızlı ivmelenme dikkat çekmektedir. Bu alanda gerçekleştirdiği hızlı yükseliş ile bir süre sonra uluslararası kurumlara da nüfuz eden Çin; Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) gibi ulus üstü örgütlerle daha fonksiyonel bir yapı inşa etmeye çalışmaktadır. 1945 sonrasında ABD liderliğinde yeniden kurulan uluslararası düzende uzun süre boyunca hegemonik bir pozisyonda bulunan ABD ise 1970'li yılların sonlarına doğru zayıflamaya başlayan hegemonyasını Soğuk Savaş sonrası müdahaleci tavrı ile restore etmeye çalışmıştır. Neo-Gramşiyen bir analize göre hegemonyanın diyalektik momentini oluşturan 'fikirlere', 'materyal kapasite' ve 'kurumsal kapasite' açısından ABD'nin aşınmaya doğru giderek yoğunlaşan bir süreç içerisinde olduğu görülmektedir. Genel eğilime bakıldığında bir zayıflama ve hegemonik gerileme ön plana çıkmaktadır. Bu gerilemenin de George W. Bush dönemi ile tetiklendiğini ve sonrasında Barack Obama dönemi ile beraber düşüşün gözle görülür bir biçimde öne çıktığı değerlendirilmektedir. Bütün bu etkenler Obama yönetimini Asya'ya odaklanmaya mecbur kılmıştır.

Neo-Liberal Kriz ve Asya'ya Yöneliş (Pivot to Asia)

2008 yılında yaşanan küresel finansal kriz, ABD'nin mevcut ekonomik yükünü daha da ağırlaştırmıştır. Bununla beraber Çin'in de hem bölgesel hem de küresel açıdan boy göstermeye başlaması Obama yönetimini Çin'e yönelik bir stratejik yapılanmaya doğru yönlendirdiği görülmüştür. Özellikle Çin ordusunda modernizasyon söylemlerinin ön plana çıkması ve Çin'in

ekonomik açıdan ortaya koyduğu yükseliş Obama yönetimini harekete geçiren başlıca etkenler olarak sıralanabilir.

Barack Obama'nın göreve geldiği dönem pek çok açıdan tartışmalı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. ABD, Wallerstein'in (2004) deyiimiyle ekonomik, siyasi ve askeri değişkenlerden dolayı bir "gerileme" dönemine girmiştir (s.14). ABD'li bazı düşünürler ABD'nin sert gücün yanında "yumuşak gücünü" de kullanabildiği yeni bir model geliştirmek zorunda olduğunu ileri sürmüştür (Nye, 2003, s. 174). Paul Kennedy (2010) ABD ordusunun dünya üzerindeki dağılımını gösteren haritaların, Büyük Britanya'nın stratejik genişlemesinin zirvesindeyken sahip olduğu askeri üs haritalarına önemli oranda benzediğini belirtmektedir (s.610). Bu da tıpkı geçmiş tarihi örneklerde olduğu gibi aşırı yayılmanın getirdiği handikaplara işaret etmektedir. Aşırı yayılım hem maliyeti artırmakta hem de askeri yapıda bir hantallığa sebebiyet vermektedir.

Obama'nın Çin'e yönelik yaklaşımı aslında geçmiş dönemlerde başkanlık görevinde bulunan selefleri gibi Çin'in uluslararası sisteme katılımı yönünde olmuştur. Barack Obama döneminde Çin'e yönelik en dikkat çeken hamle stratejik bir plan olan "Asya'ya Yöneliş" (Pivot to Asia) ortaya konulmasıdır (White House, 2015). Bu yaklaşım ile beraber ABD, stratejik ilgisinin çok önemli bir kısmını Ortadoğu'dan Asya-Pasifik bölgesine doğru kaydırmıştır. Buradaki amaç Çin'e yönelik bir denge sağlamaktır (Donilon, 2011). Obama, 17 Kasım 2011 tarihinde Avustralya Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada; "ABD, bu bölgeyi [Asya-Pasifik] ve geleceğini şekillendirmede daha büyük ve uzun vadeli bir rol oynayacak" (White House, 2011) demiş ve söz konusu yaklaşımın kalıcı bir strateji olduğuna işaret etmiştir.

ABD Başkanı Barack Obama ve Çin Devlet Başkanı Hu Jintao arasında yapılan ilk zirve 2009 yılının Kasım ayında Pekin'de gerçekleşmiştir (NYT, 2009). Bu önemli zirvede her iki taraf, eşit düzeyde istişarelerde bulunmaya devam edeceklerini yinelemiştir. Barack Obama söz konusu zirvede "ABD; Çin'in egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyuyor. Bir kez daha "tek Çin" politikasına olan güçlü bağlılığımızı tekrar teyit ettik." (White House, 2009) demiştir. Obama'nın bu açıklaması ABD tarafında yoğunlukla eleştirilmiş ve Çin'e büyük tavizler verildiği yönünde yorumlarla karşılaşsa da Obama yönetiminden daha sonra gelen hamleler ilişkileri bozmuştur. Bu hamlelerin ilki ve sonraki rekabetin öncülü şeklinde değerlendirilebilecek olan eylem 2011 yılında yapılan zirvede ortaya çıkmıştır. Obama bu zirvede "birçok alanda ilerleme kaydedeceğimiz ama diğer alanlarda sağlıklı bir rekabet olacak..." demiştir (White House, 2011). Bu açıklama stratejik dönüşün ilk işareti olarak algılanmıştır.

Obama'nın yaptığı açıklamalara benzer çıkışlar ABD yönetiminin çeşitli kademelerinden gelmeye devam etmiştir. Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da Çin'e yönelik yaklaşımı diplomatik bir zorunluluk olarak tanımlamıştır (Clinton, 2011). Obama yönetiminin bölgeye odaklanmasının altında yatan en önemli nedenler Çin'in bölgede ekonomik ve askeri üstünlüğünün giderek kendisini hissettirmeye başlamasıdır. 2001 yılında Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) girmesi ve aynı yıl Şangay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) kurulması, ABD-Çin ilişkileri açısından önemli dönüm noktaları olarak görülmektedir. Öte yandan 2013 yılında Çin devlet başkanı Xi Jinping'in İpek Yolu Deniz Kuşağı ve 21. Yüzyılın Deniz İpek Yolu olarak adlandırılan Kuşak ve Yol Girişimini duyurması, Obama yönetiminin 'Asya'ya Dönüş' yaklaşımına bir cevap olarak değerlendirmek mümkündür.

ABD Başkanı Obama, Asya'ya Dönüş yaklaşımını resmi olarak Avustralya'da Parlamento'da yaptığı konuşma ile ilan etmiştir (Obama, 2011).

Bugünkü savaşları sona erdirirken, ulusal güvenlik ekibimi Asya Pasifik'teki varlığımızı ve misyonumuzu birinci öncelik haline getirmeye yönlendirdim. Sonuç olarak ABD'nin savunma harcamalarındaki düşüşler Asya Pasifik'in pahasına olmayacak- tekrar ediyorum- olmayacak.

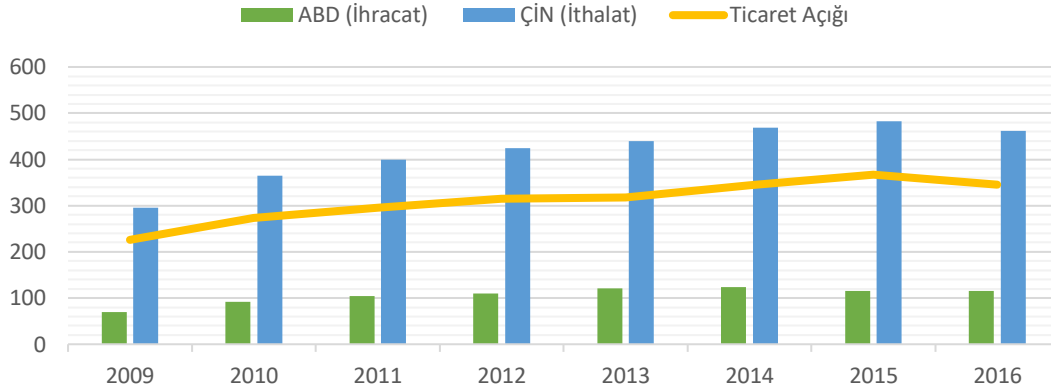
Ulusal Güvenlik Danışmanı Tom Donilon ise söz konusu yaklaşımı şu esaslar üzerinden tanımlamıştır (Donilon, 2013):

Asya'da bulunan ABD müttefikleri ile daha yakın bir ilişki geliştirmek, Trans-Pasifik Ortaklığı anlaşmasının ilerletilmesini sağlamak, Çin ile kurulan ilişkileri geliştirmek, ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) ve EAS (Doğu Asya Zirvesi) gibi çok taraflı kurumlar ile ilişkilerin geliştirilmesi, Vietnam ve Myanmar gibi ülkeler ile işbirliği kapasitesinin artırılması.

Bu strateji ile birlikte Obama yönetimi yükselen Çin'e yönelik bir dengeleme çabasının içerisine girmiştir. Ayrıca yine aynı dönemde Asya-Pasifik bölgesine askeri unsurların kaydığı ve bunun yoğunlaştığı görülmektedir (Moran, 2017, s. 272). ABD tarafından militarize edilmiş bir yaklaşımın ağırlık kazandığı görülmüştür. Obama bu yaklaşımın yanında bazı ekonomik hamleler yapmanın gerekliliğini de hissetmiştir. Bölgedeki ekonomik ve ticari mimariyi değiştirmek için harekete geçen Obama yönetimi, Asya-Pasifik'in büyük ekonomilerini de kapsayan Trans Pasifik Ortaklığına (Trans Pacific Partnership) büyük önem vermiştir. ABD, Kasım 2009'da TPP sürecine katılacağını ilk duyurduğunda sadece dört ülke katılmıştır. Bu sayı daha sonra 12'ye çıkmıştır. Bu rakam aynı zamanda küresel ticaretin yüzde 40'ını temsil etmektedir (Mcbride ve Chatzky, 2019). Her ne kadar günümüzde Trump yönetimi, söz konusu ortaklıktan imzasını çekse de (Riley, 2017) Barack Obama dönemindeki Asya stratejisinin temel unsurlarından birisi Trans Pasifik Ortaklığı'dır. Hatta Obama 2016 yılında yaptığı "Ulusa Sesleniş" (State of the Union Adress) konuşmasında "O bölgedeki kuralları Çin değil biz belirliyoruz." (White House, 2016) demiştir.

2014 yılına gelindiğinde ise Çin'in Gayri Safi Yurtiçi Hasılası 10.4 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD'de ise bu rakam 17.2 trilyon dolar şeklinde gerçekleşmiştir (World Bank, 2014). Görüldüğü gibi Çin'in özellikle ekonomik açıdan yükselişi devam etmiş ve ABD ile ticaret hacmi de ABD'nin aleyhine işlemeye devam etmiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi değişiklikler göstermekle beraber genelde belirli bir seviyede seyretmiştir. 2010 yılında ticaret hacmi 365 milyar dolar civarında iken iki ülke arasındaki ticaret açığı ise ABD aleyhine yaklaşık 273 milyar dolar civarındadır. 2013 yılında ise ticaret hacmi 440 milyar dolara çıkarken ticaret açığı ise ABD aleyhine 318 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2016 yılına gelindiğinde ise rakamlar ABD açısından istikrarlı bir seviyede seyretmiştir. Ticaret hacmi 462 milyar dolar seviyesine gelirken ticaret açığı ABD aleyhine 346 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır (Bureau, 2010).

Bu rakamlar da göstermektedir ki iki ülke arasında özellikle Çin'in 2001 yılında DTÖ'ye girmesinin ardından büyüyen ticaret açığı tepe noktasına ulaşmıştır. George W. Bush döneminde artma eğilimi gösteren bu açık 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin ardından giderek büyümeye devam etmiştir. Bu büyümenin yüksek oranda gerçekleşmesinin altında yatan en önemli nedenlerden birisi ABD'de üretim yapan önemli üretim merkezlerinin Çin'e yönelmesidir. Yine bununla birlikte Çin'in işgücü fazlasını optimize bir şekilde kullandığı ve önemli seviyede yabancı yatırımı topraklarına çektiği görülmektedir. ABD ve Çin arasında devam eden ikili ticaret modelinde Çin'in ciddi anlamda avantajlı olduğu görülmektedir. DTÖ'ye giriş ile beraber başlayan yükseliş eğilimi süreklileşmiş ve Çin'in ABD'ye yaptığı ihracat özellikle bahse konu dönemde Çin Devlet Başkanı olan Hu Jintao döneminin sonuna doğru 400 milyar doların üzerine çıkmıştır.

Şekil 1.3: Barack Obama Dönemi ABD-Çin Ticaret İlişkileri (2009-2016)

Kaynak: Bureau, (2009-2016) kaynağından alınarak yazar tarafından uyarlanmıştır.

(<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2010>)

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman toplam ithalat rakamının Barack Obama'nın göreve başlaması ve bitirmesi arasında 100 milyar dolar arttığı görülmektedir. ABD'nin yaptığı ihracat konusunda ise bir ilerleme sağlanamamıştır. İki ülkenin ekonomik açıdan birbirlerine olan bağımlılıklarının artarak devam ettiği görülmektedir. Bu rakamların ortaya çıkmasında 2008 yılında yaşanan küresel mali kriz ve ABD'nin Ortadoğu'da vuku bulmuş maliyetli iki savaşının önemli etkileri bulunmaktadır. 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin Çin'in olumlu anlamda yükselişine bir şekilde katkı sağladığı görülürken ABD yaşanan büyük maliyetli savaşların ardından ekonomik açıdan ciddi bir zayıflama ile karşı karşıya olduğu görülmüştür.

Çin'in özellikle finansal alanındaki yükselişi, ABD'nin çıkarlarına meydan okuyacak boyuta ulaşmıştır. Bu durum dünya çapında süregiden rekabetin derecesini artırmıştır. Ikenberry'nin belirttiği gibi, Amerika Birleşik Devletleri, Amerikan kontrolünü devam ettirmek için Çin'in yükselişini durdurmalı veya muhtemelen erteletmelidir (Ikenberry, 2008). Ikenberry ayrıca Çin'in yükselişinin "hegemonik bir geçişi tetiklemesinin gerekmediğini" ifade etmiştir (Ikenberry, 2008). Önemli olan prestiji ve gücü azalan ABD'nin bu durumunun restorasyonudur (Mann, 2012). Başkan Obama da bu endişesini o dönem yaptığı bir konuşmasında şöyle dile getirmiştir: "Size Amerika'nın düşüşte olduğunu söyleyen herkes neden bahsettiğini bilmiyor." (White House, 2012). Obama'nın bunu bir konuşmada dile getirme gereği duyması aynı zamanda böyle bir endişenin önemli oranda artmış olmasının da bir göstergesidir. Bu endişe ile beraber ABD yönetiminde askeri harcamaların azalmadığı ve hatta bazı ölçülerde arttığı görülmüştür.

Obama'nın görevde olduğu 2010 yılı içerisinde ABD savunma bütçesi 603.8 milyar dolar şeklinde talep edilmiştir (Department of Defense, 2009). Bu bütçenin 130 milyar doları Afganistan ve Irak'ta devam eden operasyonlar için ayrılmıştır. Obama yönetimi Afganistan ve Irak'ta devam eden askeri operasyonların ciddi bir ekonomik aşınmaya neden olduğunu düşünmektedir. Ancak harcamayı azaltmaya yönelik bir yaklaşıma rağmen 2010 yılı içerisinde ABD'nin askeri harcamaları tarihi zirvesine çıkmıştır. Dolayısı ile yukarıda bahsedilen iki savaş sırasında harcanan para ABD ekonomisini büyük bir yükün altına sokmuştur. ABD'nin 2010 yılı içerisinde yaptığı askeri harcamalar yaklaşık 698 milyar dolardır ve bu rakam dünyadaki toplam askeri harcamaların yüzde 43'üne denk gelmektedir. Bu dönemde dünyadaki askeri harcamaların neredeyse yarısını ABD tek başına yapmaktadır (SIPRI, 2011, s. 10).

ABD'nin Obama dönemindeki askeri harcamaları Asya'ya yönelişin de etkisi ile 2011 yılında 711 milyar dolara çıkmıştır (SIPRI, 2012:9). ABD'nin Irak ve Afganistan müdahaleleri 1.2 trilyon dolara mal olmuştur (SIPRI, 2012, s.8). Hatta uzun vadede bu maliyetin 4 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir (SIPRI, 2012, s.8). Öte yandan 2012 yılına gelindiğinde ABD'nin askeri harcamaları reel olarak yüzde 5.6 azalarak 685.3 milyar dolara düşmüştür (SIPRI, 2013, s.8). Bu

maliyet tablosuna bakıldığında ABD'nin askeri harcamalar konusunda bir düşüş trendine girdiği görülmektedir. Ancak yine de rakamlar hala çok yüksek bir askeri harcamanın yapıldığını göstermektedir. Bununla birlikte ABD, Obama döneminde Asya-Pasifik bölgesindeki askeri varlıklarının oranını yüzde 50'den yüzde 60'a çıkarmayı planladığını ilan etmiştir (Panetta, 2012). 2011 yılında ABD Savunma Bakanlığı tarafından yayınlanan bir raporda Çin'in yükselişinin "yirmi birinci yüzyılın stratejik manzarasının belirleyici bir özelliği" olarak öne çıktığı ve Çin ordusunun uzun zamandır ABD donanmasının hakim olduğu küresel denizcilik alanına girmeye başladığı belirtilmiştir (Department of State, 2011). Clinton'un deyişiyle Çin ile "ilişkide artık yeni bir aşamaya girilmiş olup iddialı ve atılgan Çin, kaynaklarını gizlememekte ve askeri yeteneklerini artırmaktadır (Clinton, 2014, s.74-76).

Çin ile Güney Çin denizi üzerinden başlayan üstü kapalı mücadele, ABD'nin ulusal güvenlik strateji belgelerine de yansımıştır. 2010 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde (NSS, 2010) Çin'in askeri modernizasyon programının "izleneceği" önemle belirtilmiştir.

Çin ile olumlu, yapıcı ve kapsamlı bir ilişki sürdürmeye devam edeceğiz. Çin'in askeri modernizasyon programını izleyeceğiz ve buna göre, bölgesel ve küresel olarak ABD çıkarlarının ve müttefiklerinin olumsuz etkilenmemesini sağlamak için hazırlanacağız. Her konuda anlaşamayabiliriz. Ancak anlaşmazlıklar karşılıklı çıkarlar konusunda işbirliğini engellememelidir, çünkü ABD ile Çin arasında pragmatik ve etkili bir ilişki 21. yüzyılın en büyük zorluklarına çözüm bulmak için gereklidir (s.43).

2015 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde ise Çin'e yönelik yukarıdakine benzer endişeler dile getirilmiştir. Söz konusu strateji belgesinde Çin'in askeri modernizasyonundan duyulan endişenin özellikle vurgulandığı görülmektedir. Bölgesel anlaşmazlıklar konusunda ABD'nin tehdit edici bir rol oynamamasına rağmen Çin'in askeri modernizasyonu ve Asya'daki varlığının yakından izleneceğinin altı çizilmiştir (NSS, 2015). Bu belgelerden anlaşıldığı kadarı ile ABD güvenlik bürokrasisi Çin konusunda endişelidir. Özellikle Çin'in küresel bir aktör olarak ön plana çıkabileceği konusunda köklü bir korku belirtmeye başlamıştır. Fakat her ne kadar bu endişe askeri açıdan alarm seviyesini artırsa da Obama döneminde gözle görülür seviyede bir askeri harcama yapılmamıştır. Afganistan ve Irak savaşlarından arta kalan problemler nedeniyle harcamalar yüksek gibi görülsede daha çok özel askeri operasyonların ön plana çıktığı ve maliyeti azaltan bir model tercih edilmiştir.

Aslında dünyanın çok kutuplu bir yapıya doğru gittiği ABD'nin daha önceki stratejik belgelerine de yansımıştır. Söz konusu örnek bir rapora göre "ABD'nin gücü azalacak ancak önemli bir aktör olarak kalmaya devam edecektir" (NIC, 2008). Soğuk Savaş'ın hemen sonrasını Krauthammer gibi düşünürler her ne kadar "30-40 yıl sürecek tek kutuplu bir an" olarak ilan etmiş olsa da (Krauthammer, 1990) Walt'a göre ABD'nin "küresel olayları şekillendirme ve yönetme gücü zayıflamıştır" (Walt, 2011). Nye ve Zakaria gibi isimler ABD'nin düşüşünün sebebinin diğerlerinin yükselişi olduğu tezini ortaya atmıştır (Nye, 2011; Zakaria, 2009). Ancak Obama'nın özellikle ikinci döneminde Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Esad'ın Suriye'de iktidarda kalmaya devam etmesi, DEAŞ terör örgütü faaliyetlerinin artması gibi hususlar Obama'ya olan güveni azaltmıştır.

Barack Obama dönemi total bir açıdan değerlendirildiği zaman Çin'e yönelik bir angajman stratejisinin kenarda tutulduğu ancak temel endişenin yükselen Çin'in ABD'nin önemli bir rakibi hatta bir aşama sonrası düşmanı olabileceği korkusundan kaynaklandığı görülmektedir. Bu korkunun ortaya koyduğu Asya'ya Dönüş yaklaşımı bölgede bir dengelemeyi hedeflemiş ancak bu dengelemenin ABD'nin materyal ve kurumsal kapasitesi ile eşleşmediği görülmektedir. Neo-Gramşiyen bir çerçevede değerlendirildiği zaman ABD'nin özellikle materyal kapasite alanında yaşadığı deformasyon, fikri ve kurumlar bazında elinde bulundurduğu üstünlüğü tahkim etmesine yetmemiştir. Liberal değerlere dayanan Batı menşeli sistemik üstünlük ve uluslararası kurumlarda ABD'nin nüfuzu, Çin'e yönelik tam anlamıyla kontrollü bir strateji inşa etmesini sağlamamıştır. Çalışmanın göstermek istediği en önemli hususlardan birisi Coxian yaklaşımın kapasite, fikirler ve kurumlar arasında oluştuğunu iddia ettiği "küresel hegemonya"nın ancak üç alanda örtüşen bir

uygunluk sonucunda oluşacağıdır. Dolayısı ile Barack Obama dönemi incelendiği vakit ortaya çıkan veriler ve bu verilerden ulaşılan bulgular, ABD’li elitlerin söylemlerinin analizi sonucunda oluşan analitik sonuçlar ABD’nin üç alanda uygunluk sağlayamadığını ve materyal kapasite alanında bir aşınma yaşadığını göstermektedir. Çalışmanın ortaya koyduğu savın ardında yatan en önemli sorulardan birisi de ABD’nin kurumlar ve fikirler bazında üstün olmasına rağmen neden Çin’i kontrol edemediğidir? Bu soruya Neo-Gramşçıyan bir çerçevede cevap verilecek olursa “uygunluğun” oluşmaması demek mümkündür. Materyal kapasite alanında yaşanan deformasyon ABD’nin tüm gücünü bölgeye yönlendirmesine ve odaklanmasına engel oluşturmuştur. Söz konusu dönemde Çin’in de özellikle fikirler ve kurumlar alanında sınırlı bir etkisinin olması onun da küresel bir güce dönüşmesini geciktirmiştir. Bu gecikme, uluslararası sistemin dengesiz bir çok kutupluluğa doğru ilerlemesine neden olmuştur.

SONUÇ: Çok Kutupluğa Doğru Post-Hegemonik Bir Dönem

Barack Obama döneminde Asya’ya dönüş şeklinde uygulanmaya başlanan strateji, ABD’nin kurumsal anlamda zayıfladığını ve küresel rekabet bağlamında bölgeye yönelmek zorunda kaldığını göstermektedir. Çin’e yönelik üstü kapalı bir çevreleme stratejisi benimsenmesi aynı zamanda Çin’in küresel anlamda önemli bir güç olacağına dönük endişenin de belirtisidir. ABD, her ne kadar bu yaklaşımın bir çevreleme olmadığını vurgulasa da bölgeye askeri açıdan odaklanan ve bölgedeki müttefikleri ile savunma anlaşmaları yapan bir söylem ve eylem tutarsızlığı söz konusudur. Obama yönetiminde bulunan elitlerin yaptığı açıklamalar, askeri açıdan bölgede daha fazla varlık buldurmaya yönelik çabalar ve bölge ülkeleri ile askeri ve ekonomik açıdan sürekli gelişen ilişkiler örtük de olsa bir çevreleme mantığının olduğunu göstermektedir. Bu çalışma söz konusu bu tutarsızlığa dikkat çekerek ABD-Çin ilişkilerini Barack Obama’nın Başkanlığı dönemi ile sınırlı olmak kaydı ile Neo-Gramşçıyan bir çerçevede değerlendirmeye çalışmıştır.

Çalışmada Barack Obama’nın Çin’e yönelik yaklaşımı ve politikası ile ilgili veriler üzerinden analitik bir genelleme yapıldığında iki sonuç ortaya çıkmıştır. Öncelikle Barack Obama yönetiminin Çin’e yönelik endişelerinin giderek belirmeye başladığı ve bu nedenle Çin’i üstü kapalı da olsa çevrelemeye dönük bir strateji izlediğidir. Bir diğer sonuç ise Barack Obama yönetiminin mali açılardan yaşadığı problemler Çin’i dengelemeye odaklı stratejisinin verimli olmasını engellemiştir. Bu verimsizliğin altında yatan en önemli nedenlerden birisi de 2008 yılında yaşanan küresel mali kriz sonrasında Çin’in bu fırsatı iyi değerlendirmesi ve ekonomik açıdan ivmeli bir yükselişe geçmesidir. ABD yönetimi ise söz konusu dönemde ekonomik açıdan ortaya çıkan sorunlar ile boğuşmuş ve kapasite anlamında ciddi bir aşınma yaşamıştır.

Öte yandan Obama yönetiminin uygulamaya koyduğu Asya’ya yönelik stratejisi ile beraber hem Çin’in yükselişinin daha da iddialı hale gelerek devam etmesi hem de ABD’nin mali açıdan yaşadığı problemlerden dolayı istenilen verimi yakalayamaması aslında işleri ABD için daha karmaşık bir hale getirmiştir. Günümüzde Trump yönetimi ile beraber bu sürecin daha da keskinleştiği ve ABD-Çin ilişkilerinin ‘Soğuk Savaş’ benzeri bir ayrışmaya doğru ilerlediği görülmektedir. Konu ile ilgili literatürde yapılan çalışmalar genel olarak realist bir çerçevede ilerlerken eleştirel bir boyutta bütüncül anlayış ile yaklaşan araştırmaların sık olmadığı gözlenmiştir. Bu kapsamda bu çalışma konuya eleştirel ve ekonomik boyutu güçlü bir çerçeveden yaklaşarak katkı verici bir çaba ortaya koymaya çalışmıştır.

ABD-Çin ilişkilerinde Barack Obama dönemi ile başlayan ve seyreden karmaşık modelin aynı zamanda hegemonik anlamda uluslararası sistemin organik bir kriz yaşadığı günlere denk geldiğini söylemek mümkündür. Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber ABD’nin uluslararası

sistemde yakaladığı “tek kutuplu an” uzun sürmemiş ve 11 Eylül 2001 tarihinde topraklarına yapılan terör saldırısı sonrasında küresel bir güvenlik krizine girmesine neden olmuştur. 2008 yılında yaşanan büyük finansal kriz sonrasında ise söz konusu kriz derinleşmiştir. Dolayısı ile mevcut düzen unsurları her ne kadar yerli yerinde dursa da sistemin işleyişi aksamış ve hegemonya sonrası çok kutuplu bir sistem ihtimali kendisini daha fazla hissettirmeye başlamıştır.

KAYNAKÇA

- BBC. (2012, November 15). *Full text: China's new party chief Xi Jinping's speech*. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-20338586> adresinden alındı.
- Bijian, Z. (2005). China's Peaceful Rise to Great Power Status. *Foreign Affairs*, September/October, vol. 84 no.5.
- Bureau, C. (2000). *United States of Census Bureau*. <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2000> adresinden alındı.
- Chun, L. (2006). *The Transformation of Chinese Socialism*. Duke University Press.
- Clinton, H. (2011). America's Pacific Century. *Foreign Policy*, Foreign Policy, (11 Ekim 2011), <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century>.
- Clinton, H. (2014). *Hard Choices*. London: Simon & Schuster.
- Cox, R. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Journal of International Studies*, 126-155.
- Cox, R. (1987). *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*. New York: Columbia University Press.
- Cox, R. (1993). Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method. S. Gill içinde, *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cox, R. (1996). *Approaches to World Order*. Cambridge: Cambridge University.
- Cox, R. (1997). *The New Realism Perspectives on Multilateralism and World Order*. New York: United Nations University Press.
- Cox, R., & Schechter, M. G. (2002). *The Political Economy of a Plural World: Critical reflections on Power, Morals and Civilisation*. London: Routledge.
- Cox, R., & Sinclair, T. (2016). *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Davis, B. (2018, July 27). *When the world open the gates of china*. Wall Street Journal: <https://www.wsj.com/articles/when-the-world-opened-the-gates-of-china-1532701482> adresinden alındı.
- Defense, D. o. (2011). *Military and security developments involving the People's Republic of China, US Department of Defense*.

- https://media.defense.gov/2019/May/02/2002127082/-1/1/1/2019_China_Military_Power_Report.pdf adresinden alındı.
- Department, D. o. (2009). *DoD Releases Fiscal 2010 Budget Proposal*. <https://archive.defense.gov/releases/release.aspx?releaseid=12652> adresinden alındı.
- Donilon, T. (2011, November 28). *America is back in the Pacific and will uphold the rules*. Financial Times: <https://www.ft.com/content/4f3febac-1761-11e1-b00e-00144feabdc0> adresinden alındı.
- Donilon, T. (2013). *White House*. Remarks by Tom Donilon The United States and the Asia-Pacific in 2013: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/03/11/remarks-tomdonilonnational-security-advisor-president-united-states-an> adresinden alındı.
- Fontana, B. (2008). *Hegemony and Power in Gramsci*. Routledge Press.
- Gill, S., & Law, D. (1993). Global Hegemony and the Structural Power of Capital. S. v. Gill içinde, *Historical Materialism and International Relations*. Cambridge: Cambridge Press.
- Gilpin, R. (1988). The Theory of Hegemonic War. *Journal of Interdisciplinary History Vol. 18, No. 4*, 591-614.
- Gözen, R. (2016). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gramsci, A. (1971). *Selections From Prisoner Notebooks*. New York: International Publishers.
- Gramsci, A. (2013). *Modern Hükümdar*. İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Ikenberry, J. (2008). *The rise of China and the future of the West, can the liberal system survive?* Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2008-01-01/rise-china-and-future-west> adresinden alındı.
- Jinping, X. (2017, April 4). *Full text of Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress*. China Daily: https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2017-11/04/content_34115212.htm adresinden alındı.
- Kennedy, P. (2010). *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Düşüşü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Krauthammer, C. (1990). The Unipolar Moment. *Foreign Affairs*, 23-33.
- Mann, J. (2012). *The Obamians: The Struggle inside the White House to Redefine American Power*. New York: Viking.
- Mcbride, J., & Chatzky, A. (2019, January 4). *What Is the Trans-Pacific Partnership (TPP)?* Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/background/what-trans-pacific-partnership-tpp> adresinden alındı.
- Mearsheimer, J. (2006). Structural Realism. M. K. Tim Dunne içinde, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (s. 77-94). Oxford: Oxford University Press.
- Moran, A. (2017). Barack Obama and the Return of 'Declinism': Rebalancing American Foreign Policy in an Era of Multipolarity. E. Dumbrell içinde, *The Obama Presidency and The Politics of Change* (s. 265-287.). London: Palgrave Macmillan.
- Morton, A. D. (2011). *Gramsci'yi Çözümlemek*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

- NIC. (2008). *Global Trends 2025: A Transformed World*. www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html adresinden alındı.
- Nye, J. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Nye, J. (2011). *The Future of Power*. New York: Public Affairs.
- NYT. (2009, November 17). *China Holds Firm on Major Issues in Obama's Visit*. NYT: <https://www.nytimes.com/2009/11/18/world/asia/18prexy.html> adresinden alındı.
- Panetta, L. (2012). *Shangri-La security dialogue—Delivered by secretary of defense Leon E. Panetta*. US Department of State: <http://archive.defense.gov/Speeches/Speech.aspx> adresinden alındı.
- Ransome, P. (2010). *Antonio Gramsci Yeni Bir Giriş*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Riley, C. (2017). *Trump's decision to kill TPP leaves door open for China*. CNN: <https://money.cnn.com/2017/01/23/news/economy/tpp-trump-china/> adresinden alındı.
- SIPRI. (2011). *Year Book 2011, Armaments, Disarmament and International Security*. SIPRI: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB11summary.pdf> adresinden alındı.
- SIPRI. (2012). *Year Book 2012, Armaments, Disarmament and International Security*. <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB11summary.pdf> adresinden alındı.
- SIPRI. (2013). *Year Book 2013, Armaments, Disarmament and International Security*. <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB11summary.pdf> adresinden alındı.
- Stiglitz, J. (2010). *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy*. New York: W.W. Norton, 2010.
- Wallerstein, I. (2004). *Amerikan Gücünün Gerileyişi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Walt, S. (2011, October 25). *The End of the American Era*". The National Interest: <http://nationalinterest.org/article/the-end-the-american-era-6037> adresinden alındı.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. California: Addison-Wesley Publishing Company.
- White House. (2009). *Joint Press Statement by President Obama and President Hu of China*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/joint-press-statement-president-obama-and-president-hu-china> adresinden alındı.
- White House. (2010). *National Security Strategy*. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf adresinden alındı.
- White House. (2011). *Press Conference with President Obama and President Hu of the People's Republic of China*. White House: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/01/19/press-conference-president-obama-and-president-hu-peoples-republic-china> adresinden alındı.

- White House. (2011, November 17). *Remarks By President Obama to the Australian Parliament*. White House: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament> adresinden alındı.
- White House. (2012, January 24). *Remarks by the President Obama in the State of the Union Address*. Remarks by the President Obama in the State of the Union Address: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/01/24/remarks-president-stateunion-address> adresinden alındı.
- White House. (2015, February 6). *The 2015 National Security Strategy*. White House: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/02/06/fact-sheet-2015-national-security-strategy> adresinden alındı.
- White House. (2015, November 16). *Advancing the Rebalance to Asia and the Pacific*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/16/fact-sheet-advancing-rebalance-asia-and-pacific> adresinden alındı.
- House, W. (2016). Remarks of President Barack Obama – State of the Union Address As Delivered: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/12/remarks-president-barack-obama-%E2%80%93-prepared-delivery-state-union-address> adresinden alındı.
- World Bank (2014). *GDP Ranking*. World Bank: <http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table> adresinden alındı.
- Zakaria, F. (2009). *The Post-America World*. New York: W. W. Norton & Company.